

India's Energy Security amid the Geopolitical Transition of the Global Energy System: Strategic Opportunities and Challenges

Hossein Rafie

Associate Professor, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Email: H.rafi@umz.ac.ir

 0000-0002-5245-9046

Abstract

The geopolitical transition of the global energy system, marked by intensifying great-power competition, energy market volatility, geopolitical transformations in producing regions, and the accelerating energy transition, has reshaped the energy security calculus of states. As one of the world's majors and rapidly growing economies, India faces simultaneous strategic opportunities and challenges due to rising energy demand and substantial dependence on imported oil, natural gas, and coal. The central question of this study is: "How does the geopolitical transition of the global energy system affect India's energy security?" The study hypothesizes that "while this transition creates opportunities for diversifying energy sources and partners and enhancing India's bargaining power, it also generates new geopolitical and geoeconomic vulnerabilities." Adopting a qualitative, descriptive-analytical approach and drawing on library and internet-based research, this study finds that US-China competition, energy relations with Russia, dependence on the Middle East, and vulnerabilities along energy transit routes significantly affect India's energy security. Accordingly, diversification, energy diplomacy, and the development of clean energy constitute key pillars of India's strategic energy resilience.

Keywords: India's Energy Strategies; Energy Security; Geopolitics of the Global Energy System; Energy Multi-Alignment; Energy Resilience.

Extended Abstract

Introduction: Global energy security is undergoing a geopolitical transition shaped by great-power rivalry, market volatility, regional conflicts, sanctions, disruptions at strategic maritime chokepoints, and the accelerating shift toward cleaner energy. For India, a major and rapidly growing economy, this transition is consequential because rising demand coincides with substantial dependence on imported oil, natural gas, and coal. Consequently, energy security has become closely intertwined with India's economic stability, foreign-policy autonomy, and geopolitical position. This study examines how transformations in the global energy order generate strategic opportunities and vulnerabilities for India, focusing on diversification, energy diplomacy, geopolitical competition, supply dependence, and infrastructure resilience.

Research Question: How does the geopolitical transition of the global energy system affect India's energy security?

Research Hypothesis: The study hypothesizes that "while this transition creates opportunities for diversifying energy sources and partners and enhancing India's bargaining power, it also generates new geopolitical and geoeconomic vulnerabilities."

Methodology and Theoretical Framework: This study adopts a qualitative, descriptive-analytical methodology. Data were collected through library-based and internet-based research, drawing on academic studies, institutional reports, statistical information, and relevant documentary sources. The collected evidence was qualitatively interpreted to identify relationships among geopolitical, geoeconomic, and energy variables and to assess their implications for India's energy security. The theoretical framework is grounded in International Political Economy (IPE), which conceptualizes energy markets as inseparable from structures of political power, wealth, production, finance, security, and knowledge. Within this framework, the study incorporates realist-mercantilist, liberal, and structuralist perspectives to capture competing logics of energy politics. The realist-mercantilist perspective emphasizes state competition, resource control, diversification, and vulnerability reduction; the liberal perspective highlights interdependence, institutional cooperation, and integrated markets; and the structuralist perspective draws attention to systemic inequalities and asymmetrical dependence. This combined framework enables an integrated analysis of India's strategic choices within the changing global energy order. This framework clarifies how India balances efficiency, security, autonomy, and cooperation under uncertainty.

Research Findings: The findings demonstrate that India's energy security is shaped by a structural contradiction: its expanding economy and growing energy demand increase its importance in global energy markets, while heavy dependence on external supplies and vulnerable routes exposes it to geopolitical and geoeconomic shocks. Coal dominates India's energy consumption, while oil and natural gas remain significant sources. Despite substantial coal production, India imports a considerable share of its coal requirements and remains dependent on imported oil and gas. This dependence links energy security to international prices, supplier relations, sanctions, maritime security, and geopolitical competition.

At the geopolitical level, rivalry among the United States, China, and Russia creates both opportunities and constraints. US-China competition has increased India's strategic value and encouraged cooperation with Washington in trade, infrastructure, and energy. India has also preserved energy relations with Russia, particularly through discounted crude oil, reducing short-term import costs and strengthening bargaining power. However, sanctions, tariffs, financial restrictions, shipping

difficulties, and insurance risks associated with Russian energy have demonstrated how economic interdependence can become an instrument of geopolitical pressure. India therefore seeks to avoid excessive dependence on any single great power.

The Middle East constitutes another critical dimension of India's energy security. Saudi Arabia and the United Arab Emirates remain major oil suppliers, while Oman offers alternative energy routes. Nevertheless, India's substantial dependence on Gulf energy exposes it to regional instability and disruptions at strategic chokepoints. The closure of the Strait of Hormuz during the 2026 US-Israel war against Iran demonstrated this vulnerability by disrupting flows, increasing oil prices, and constraining India's import options. Threats to the Bab el-Mandeb further reveal the fragility of maritime supply chains.

Energy transition also creates strategic opportunities. India's expansion of solar, wind, hydroelectric, nuclear, and other low-carbon capacities can reduce dependence on imported fossil fuels, strengthen domestic capabilities, and improve resilience. Yet this transition creates new vulnerabilities, particularly dependence on strategic minerals, technology, capital, and infrastructure for clean-energy systems. Consequently, India's energy strategy is best characterized as energy multi-alignment: maintaining relations with Russia, Gulf producers, the United States, and other partners while diversifying sources, routes, technologies, and arrangements. Such diversification increases bargaining power, but does not eliminate structural dependence. The central finding is that geopolitical transition simultaneously broadens India's strategic options and multiplies the channels through which external shocks can affect its energy security. These dynamics reveal that diversification increases resilience, but cannot fully insulate India from external shocks.

Conclusion: The study concludes that the geopolitical transition of the global energy system has a dual and fundamentally relational impact on India's energy security. On the one hand, great-power rivalry, fragmented energy markets, and technological transformation create opportunities for supplier diversification, stronger bargaining power, deeper energy diplomacy, and accelerated investment in renewable and nuclear energy. On the other hand, India's structural import dependence, exposure to Gulf instability, vulnerability of maritime chokepoints, and the growing use of sanctions and trade restrictions as geopolitical instruments generate new risks. India's response is therefore neither complete self-sufficiency nor alignment with a single power, but strategic management of interdependence through energy multi-alignment. Strengthening strategic reserves, diversifying suppliers and transportation routes, expanding clean and nuclear energy, developing storage capacity, and maintaining balanced relations with major producers can enhance resilience. Ultimately, India's energy security depends on its capacity to absorb shocks, preserve strategic choices, and transform geopolitical competition into sustainable strategic autonomy. This strategy can strengthen India's resilience while preserving flexibility in fragmented energy order.

Keywords: India's Energy Strategies; Energy Security; Geopolitics of the Global Energy System; Energy Multi-Alignment; Energy Resilience.

E-ISSN: 2717-0551 / University of Mazandaran / Quarterly of Strategic Studies of International Politics

Quarterly of Strategic Studies of International Politics is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 10.22080/jpir.2026.32621.1621

امنیت انرژی هند در گذار ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی: فرصت‌ها و چالش‌های راهبردی

حسین رفیع

دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران (نویسنده مسئول).

Email: H.rafi@umz.ac.ir

 0000-0002-5245-9046

چکیده

گذار ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی، با تشدید رقابت قدرت‌های بزرگ، بی‌ثباتی بازارهای انرژی، تحولات ژئوپلیتیکی مناطق تولیدکننده و شتاب‌گیری گذار انرژی، معادلات امنیت انرژی دولت‌ها را دستخوش تغییر کرده است. هند به‌عنوان یکی از اقتصادهای بزرگ و رو به رشد جهان، به دلیل افزایش تقاضای انرژی و وابستگی قابل‌توجه به واردات نفت، گاز و زغال‌سنگ، در برابر این تحولات با فرصت‌ها و چالش‌های راهبردی هم‌زمان مواجه است. پرسش اصلی پژوهش این است که «گذار ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی چه تأثیری بر امنیت انرژی هند دارد؟». فرضیه پژوهش بر این مبنا استوار است که «این گذار، ضمن فراهم کردن فرصت‌هایی برای تنوع‌بخشی به منابع و شرکای انرژی و افزایش قدرت چانه‌زنی هند، آسیب‌پذیری‌های ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی جدیدی نیز ایجاد کرده است». پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و اینترنتی انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد رقابت آمریکا و چین، روابط انرژی با روسیه، وابستگی به خاورمیانه و آسیب‌پذیری مسیرهای انتقال، امنیت انرژی هند را تحت تأثیر قرار داده‌اند. در نتیجه، تنوع‌بخشی، دیپلماسی انرژی و توسعه انرژی‌های پاک، ارکان تاب‌آوری راهبردی هند هستند.

کلیدواژه‌ها: راهبردهای انرژی محور هند، امنیت انرژی، ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی، چند هم‌سویی انرژی، تاب‌آوری انرژی.

۱. مقدمه

امنیت انرژی در دهه‌های اخیر از یک مسأله صرفاً اقتصادی و تأمین‌کننده نیازهای توسعه‌ای، به مؤلفه‌ای بنیادین در قدرت ملی، امنیت اقتصادی و جایگاه ژئوپلیتیکی دولت‌ها تبدیل شده است. در این میان، هند به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین اقتصادهای در حال رشد جهان، با افزایش شتابان تقاضای انرژی و وابستگی قابل توجه به واردات نفت، گاز و زغال‌سنگ، در معرض مجموعه‌ای از آسیب‌پذیری‌های ژئوپلیتیکی قرار دارد. هم‌زمان، نظام انرژی جهانی در حال گذار از الگوی سنتی مبتنی بر سوخت‌های فسیلی به نظامی پیچیده‌تر است که در آن رقابت قدرت‌های بزرگ، بحران‌های منطقه‌ای، تحریم‌های اقتصادی، اختلال در گلوگاه‌های دریایی، گذار انرژی و رقابت بر سر فناوری و مواد معدنی راهبردی، معادلات امنیت انرژی را دگرگون کرده‌اند. مسأله اساسی پژوهش حاضر بازشناسی و بررسی فرصت‌ها و چالش‌هایی است که گذار ژئوپلیتیکی برای امنیت انرژی هند ایجاد کرده است و این که دهلی‌نو چگونه می‌تواند در شرایط افزایش نااطمینانی، آسیب‌پذیری‌های ساختاری خود را مدیریت کند.

اهمیت این مسأله از آنجا ناشی می‌شود که هرگونه اختلال در جریان‌های جهانی انرژی می‌تواند به‌سرعت بر رشد اقتصادی، ثبات اجتماعی، تراز تجاری و قدرت مانور سیاست خارجی هند اثر بگذارد. در چنین شرایطی، رقابت فزاینده آمریکا و چین، تداوم همکاری انرژی هند و روسیه، وابستگی به منابع خاورمیانه و اهمیت راهبردی تنگه‌های هرمز و باب‌المندب، امنیت انرژی هند را در پیوندی مستقیم با تحولات ژئوپلیتیک جهانی قرار داده است. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف تبیین جایگاه امنیت انرژی هند در گذار ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی، فرصت‌ها و چالش‌های راهبردی پیش‌روی این کشور را در ابعاد ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیک و راهبردی بررسی می‌کند.

۲. ادبیات پژوهش

بررسی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که امنیت انرژی هند از زوایای مختلف ژئوپلیتیکی، اقتصادی، فناوریانه و راهبردی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. با توجه به موضوع و محتوای مطالعات موجود، می‌توان پژوهش‌های پیشین را در چهار محور اصلی دسته‌بندی کرد.

۲-۱. رقابت‌های ژئوپلیتیکی، محیط امنیتی و جایگاه راهبردی هند

امام‌وردی و رحمتی (۱۴۰۴) در مقاله «تأثیر ساختار ایندو - پاسیفیک بر رقابت هند و چین» با رویکرد مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای، پیامدهای ساختار جدید منطقه‌ای

را بر روابط هند و چین بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد تشدید رقابت راهبردی، گسترش ائتلاف‌های امنیتی، افزایش نفوذ چین در پیرامون هند و رقابت بر سر مسیرهای راهبردی، محیط امنیتی هند را پیچیده‌تر کرده است.

جعفری و همکاران (۱۴۰۴) در مقاله «رقابت‌های ژئوپلیتیکی چین و هند در عرصه کریدورها در پرتو نقش‌آفرینی آمریکا» رقابت قدرت‌های بزرگ بر سر مسیرهای ترانزیتی را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد مسیرهای ترابری و بازرگانی به ابزارهای راهبردی قدرت تبدیل شده‌اند و هند با توسعه مسیرهای جایگزین و همکاری با ایالات متحده، درصدد کاهش فشارهای ژئوپلیتیکی چین و تقویت امنیت اقتصادی و انرژی خود است.

بدیعی‌ازنداهی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله «تأثیرگذاری ژئوپلیتیک انرژی بر تأمین امنیت منطقه‌ای جنوب آسیا با تأکید بر نقش هند و چین در قرن ۲۱» پیوند انرژی و امنیت منطقه‌ای را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد افزایش تقاضای انرژی، رقابت ژئوپلیتیکی هند و چین بر سر منابع و مسیرهای انتقال را تشدید کرده و امنیت جنوب آسیا را در معرض تنش و بی‌ثباتی قرار داده است.

حاتمی (۱۴۰۰) در مقاله «روابط هند و آمریکا در برابر چین بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر» گسترش همکاری‌های راهبردی دو کشور را بررسی کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد افزایش قدرت چین زمینه نزدیکی هند و آمریکا را فراهم کرده و همکاری‌های سیاسی، امنیتی و دفاعی برای موازنه در برابر نفوذ چین، جایگاه هند را در معادلات امنیتی آسیا و اقیانوس هند ارتقا داده است.

۲-۲. دیپلماسی انرژی هند و روابط با غرب آسیا

نواختی‌مقدم و مجندهی (۱۴۰۴) در مقاله «واکاوی نقش و جایگاه هند در تحولات منطقه‌ای غرب آسیا» جایگاه هند را در تحولات غرب آسیا بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد وابستگی به منابع انرژی منطقه، توسعه روابط اقتصادی، حضور جمعیت هندی، همکاری‌های امنیتی و حفظ روابط متوازن با بازیگران مختلف، جایگاه هند را در معادلات سیاسی، اقتصادی و امنیتی غرب آسیا تقویت کرده است.

رمضان‌پور و تیشه‌یار (۱۴۰۴) در مقاله «دیپلماسی اقتصادی هندوستان در امارات متحده عربی (از ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۲)» سیاست‌های اقتصادی هند را در قبال امارات بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد هند از طریق توسعه تجارت، سرمایه‌گذاری مشترک، همکاری انرژی و طرح‌های زیرساختی، روابط اقتصادی دوجانبه و جایگاه خود را در غرب آسیا تقویت کرده است.

شایان و زنگیشه‌ئی (۱۴۰۳) در مقاله «تحولات انرژی جهانی: هند و رویکرد آن به خلیج فارس» سیاست انرژی هند را در قبال کشورهای خلیج فارس بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد هند برای تضمین امنیت انرژی، سیاستی متوازن در قبال کشورهای تولیدکننده نفت و گاز دنبال کرده و با توسعه همکاری‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ترابری و تنوع‌بخشی به منابع و مسیرهای تأمین، آسیب‌پذیری راهبردی خود را کاهش می‌دهد.

پوررمضان و تیشه‌یار (۱۴۰۲) در مقاله «دیپلماسی اقتصادی هندوستان در عمان (از ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱)» همکاری‌های اقتصادی هند و عمان را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد هند با توسعه تجارت، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های بندری، گسترش همکاری‌های انرژی و بهره‌گیری از موقعیت راهبردی عمان، در پی تقویت امنیت انرژی و افزایش نفوذ منطقه‌ای خود بوده است.

معتمدزاد (۱۳۹۸) در مقاله «تحولات قدرت جهانی، هند و رویکرد آن به غرب آسیا» سیاست خارجی هند را در قبال غرب آسیا بررسی کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد هند با توسعه همکاری‌های اقتصادی و امنیتی با کشورهای منطقه، در پی تضمین امنیت انرژی و تقویت جایگاه بین‌المللی خود است؛ با این حال، فشارهای ناشی از سیاست‌های ایالات متحده، به‌ویژه در روابط با ایران، تحقق کامل این اهداف را محدود کرده است.

آگاروال^۱ (۲۰۲۶) در مقاله «مواج ژئوپلیتیکی بحران غرب آسیا: ارزیابی پیامدهای اقتصادی، امنیت انرژی و راهبردی برای هند» پیامدهای بحران‌های غرب آسیا را بر امنیت انرژی و اقتصاد هند بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد وابستگی به واردات نفت، محدودیت ذخایر راهبردی و آسیب‌پذیری مسیرهای دریایی، امنیت انرژی هند را تهدید می‌کند؛ با این حال، تنوع‌بخشی به تأمین‌کنندگان و توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر می‌تواند این آسیب‌پذیری را کاهش دهد.

گیریش^۲ و تانکاچان^۳ (۲۰۲۶) در مقاله «خودمختاری راهبردی، امنیت انرژی و سیاست هند در غرب آسیا: ایجاد توازن دیپلماتیک در میانه منازعه ایران، اسرائیل و ایالات متحده» سیاست هند در قبال تحولات غرب آسیا را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد امنیت انرژی، ثبات مسیرهای دریایی، پیوندهای اقتصادی و استقلال

1. Aggarwal
2. Gireesh
3. Thankachan

تصمیم‌گیری، عناصر اصلی سیاست منطقه‌ای هند هستند و این کشور با توازن میان قدرت‌های رقیب، از منافع راهبردی خود صیانت می‌کند.

۲-۳. گذار انرژی، انرژی‌های تجدیدپذیر و پایداری

پراجاپاتی^۱ و همکاران (۲۰۲۶) در مقاله «هدایت گذار انرژی در هند: چالش‌ها و فرصت‌ها در مسیر دستیابی به هدف انرژی پایدار» روند گذار انرژی هند را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد وابستگی به زغال‌سنگ، محدودیت‌های زیرساختی و چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و فناورانه، موانع اصلی گذار انرژی هستند و توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر و فناوری‌های ذخیره‌سازی برای ارتقاء امنیت انرژی اهمیت دارد. موندال^۲ و میترا^۳ (۲۰۲۶) در مقاله «تغییرات اقلیمی، امنیت انرژی و گذار به انرژی‌های تجدیدپذیر در هند: چالش‌ها و دیدگاه‌های سیاستی در سطح منطقه‌ای» رابطه امنیت انرژی، تغییرات اقلیمی و انرژی‌های تجدیدپذیر را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد ناهماهنگی نهادی، کمبود منابع مالی، ضعف زیرساخت‌ها و محدودیت‌های فنی، گذار انرژی را دشوار کرده و هماهنگی سیاستی و مشارکت بخش خصوصی برای توسعه پایدار ضروری است.

کومار و تریودی^۴ (۲۰۲۵) در مقاله «گذار هند به انرژی پاک: مروری بر دستاوردهای کنونی انرژی‌های تجدیدپذیر» توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر و نقش آن را در امنیت انرژی هند بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد انرژی خورشیدی، بادی، برق آبی و زیست‌توده، وابستگی به سوخت‌های فسیلی را کاهش داده و امنیت انرژی را ارتقا می‌دهند؛ تحقق این هدف به حمایت دولتی، توسعه فناوری و سرمایه‌گذاری نیاز دارد.

سارانگا^۵ و همکاران (۲۰۲۴) در مقاله «ترسیم آینده‌ای پایدار: سیاست‌های دگرگون‌ساز برای بخش‌های انرژی، کشاورزی و حمل‌ونقل هند» سیاست‌های توسعه پایدار هند را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد تحقق اهداف زیست‌محیطی و امنیت انرژی، مستلزم هماهنگی بخش‌های انرژی، کشاورزی و حمل‌ونقل، توسعه تولید غیرمتمرکز و گسترش زیرساخت‌های انرژی پاک است.

1. Prajapati
2. Mondal
3. Mitra
4. Trivedi
5. Saranga

کومار و چودهری^۱ (۲۰۲۴) در مقاله «گذار سیاست‌های انرژی هند و اهمیت انتقال دانش علمی: یک مطالعه مروری» تحول سیاست‌های انرژی هند را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد سیاست‌های انرژی از تمرکز بر تأمین انرژی به سوی توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر، افزایش بهره‌وری، کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی و تحقق تعهدات اقلیمی حرکت کرده و انتقال دانش علمی در این روند اهمیت دارد. سینگ^۲ (۲۰۲۳) در مقاله «ایجاد توازن میان امنیت انرژی هند و دغدغه‌های تغییرات اقلیمی» هم‌زمانی اهداف امنیت انرژی و تعهدات زیست‌محیطی هند را بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد هند توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر را در کنار حفظ امنیت انرژی دنبال می‌کند و تحقق اهداف اقلیمی را نیازمند حمایت مالی، انتقال فناوری و همکاری بین‌المللی می‌داند.

۴-۲. همکاری منطقه‌ای، تنوع‌بخشی و تاب‌آوری امنیت انرژی

امامی‌فر و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله «تأثیر تحریم‌های جنگ اوکراین بر روابط دفاعی هند و روسیه» پیامدهای جنگ اوکراین را بر همکاری‌های دفاعی دو کشور بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد تحریم‌های علیه روسیه، هند را به تنوع‌بخشی به شرکای دفاعی، کاهش وابستگی به تجهیزات روسی و تقویت توانمندی‌های دفاعی بومی سوق داده است.

کومار^۳ و تیواری^۴ (۲۰۲۶) در مقاله «انرژی به‌عنوان ابزاری برای همگرایی منطقه‌ای: دیپلماسی برق فرامرزی هند در جنوب آسیا» نقش همکاری‌های انرژی را در همگرایی منطقه‌ای بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد تجارت برق، اتصال شبکه‌های انتقال و همکاری با همسایگان، ضمن تقویت امنیت انرژی، وابستگی متقابل اقتصادی و همکاری منطقه‌ای را افزایش داده و جایگاه راهبردی هند را ارتقا می‌دهد. موستاق^۵ (۲۰۲۲) در مقاله «دیپلماسی انرژی و ژئوپلیتیک هند در جنوب آسیا» دیپلماسی انرژی هند و پیوند آن با رقابت‌های ژئوپلیتیکی منطقه را بررسی کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد هند از همکاری‌های انرژی برای امنیت عرضه، تنوع‌بخشی به منابع، تقویت روابط با همسایگان و افزایش نفوذ منطقه‌ای بهره می‌گیرد؛ باین‌حال، رقابت با چین و وابستگی به واردات انرژی همچنان چالش‌های راهبردی آن هستند.

1. Choudhary

2. Singh

3. Kumar

4. Tiwari

5. Mostaque

۵-۲. نوآوری پژوهش

مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد مطالعات پیشین هر یک بخشی از ابعاد امنیت انرژی هند را با تمرکز بر موضوعاتی مانند گذار انرژی، دیپلماسی انرژی، روابط با غرب آسیا، رقابت‌های ژئوپلیتیکی، همکاری‌های منطقه‌ای، سیاست خارجی یا توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر بررسی کرده‌اند. با این حال، پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی جامع، امنیت انرژی هند را در چارچوب گذار ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی تحلیل و با تلفیق هم‌زمان ابعاد ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیک و راهبردی، تأثیر دگرگونی‌های ساختاری نظام انرژی را بر فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌روی هند تبیین می‌کند. از این منظر، نوآوری اصلی پژوهش در ارائه چارچوبی تحلیلی و یکپارچه برای تبیین پیوند میان تحولات ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی و راهبردهای تأمین امنیت انرژی هند و ارزیابی هم‌زمان فرصت‌ها و چالش‌های ناشی از این گذار نهفته است.

۳. چارچوب مفهومی - نظری

۱-۳. مفهوم: امنیت انرژی

امنیت انرژی به‌عنوان یکی از مفاهیم بنیادین در مطالعات روابط بین‌الملل و اقتصاد سیاسی بین‌الملل، از دهه ۱۹۷۰ و در پی بحران‌های نفتی، جایگاهی محوری در ادبیات دانشگاهی یافت (IEA, 2001: 77). این مفهوم در ساده‌ترین تعریف، به دسترسی پایدار، مطمئن و مقرون‌به‌صرفه به منابع انرژی اشاره دارد، اما در ادبیات معاصر، ابعادی چندوجهی یافته است (یاری و رضایی، ۱۴۰۰: ۲۵۳-۲۵۲). آژانس بین‌المللی انرژی امنیت انرژی را ترکیبی از «امنیت عرضه» در بلندمدت و «کفایت عرضه» در کوتاه‌مدت تعریف می‌کند (IEA, 2001: 79-80). یکی از مهم‌ترین پژوهشگران حوزه امنیت انرژی جاناتان الکايند، معاون سابق وزارت انرژی ایالات متحده و پژوهشگر مؤسسه بروکینگز است که تعریفی جامع از مفهوم امنیت انرژی ارائه داده است. وی استدلال می‌کند که امنیت انرژی از چهار عنصر اصلی تشکیل شده است: دسترسی‌پذیری^۱، قابلیت اطمینان^۲، مقرون‌به‌صرفه بودن^۳ و پایداری^۴ (Sovacool, 2010: 9). این چندبعدی بودن مفهوم، تحلیل آن را به موضوعی میان‌رشته‌ای در تقاطع اقتصاد، سیاست و امنیت بین‌الملل تبدیل کرده است.

1. Availability
2. Reliability
3. Affordability
4. Sustainability

جدول ۱. تعریف الکاینده از امنیت انرژی

مهم‌ترین تهدیدها	مؤلفه‌های اصلی	بعد امنیت انرژی
کاهش یا پایان ذخایر، محدودیت‌های سیاسی و تجاری، کمبود سرمایه‌گذاری، مخالفت با توسعه زیرساخت‌ها	وجود منابع انرژی، امکان تجارت و ترانزیت، زیرساخت‌های تولید و انتقال، سرمایه‌گذاری، چارچوب‌های قانونی و زیست‌محیطی	دسترس‌پذیری
بلایای طبیعی، خرابی زیرساخت‌ها، حملات نظامی و تروریستی، تحریم‌ها و اختلالات سیاسی	زنجیره تأمین متنوع و مقاوم، ظرفیت ذخیره‌سازی، حفاظت از زیرساخت‌ها، اطلاعات شفاف بازار	قابلیت اطمینان
نوسانات شدید قیمت، افزایش هزینه انرژی، شکست سیاست‌های قیمت‌گذاری، انتقال هزینه‌های زیست‌محیطی به مصرف‌کنندگان	ثبات قیمت، قیمت‌گذاری منصفانه و شفاف، پیش‌بینی‌پذیری بازار	مقرون‌به‌صرفه بودن
آلودگی‌های زیست‌محیطی، وابستگی به سوخت‌های کربنی، پیامدهای تغییر اقلیم مانند سیلاب، طوفان و افزایش سطح آب دریا	کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، کاهش آلودگی، تاب‌آوری نظام انرژی در برابر تغییرات اقلیمی	پایداری زیست‌محیطی

Source: (Sovacool, 2010: 10)

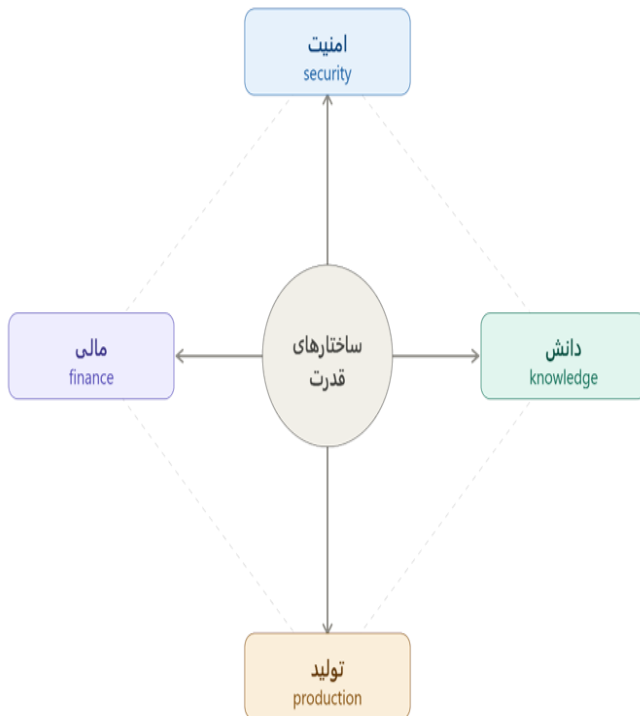
۳-۲. نظریه اقتصاد سیاسی بین‌الملل

اقتصاد سیاسی بین‌الملل به‌عنوان یک رهیافت نظری، بر تعامل پیچیده و متقابل میان قدرت سیاسی و ثروت اقتصادی در عرصه بین‌الملل تمرکز دارد و از این منظر، چارچوبی مناسب برای تحلیل مسائل انرژی فراهم می‌کند. این نظریه بر آن است که بازارهای انرژی هرگز به‌طور کامل از ساختارهای قدرت سیاسی جدا نیستند و تصمیمات مربوط به تولید، قیمت‌گذاری و توزیع منابع انرژی، همواره متأثر از محاسبات راهبردی دولت‌هاست (هدایتی شهیدانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۲۷-۳۲۶). سوزان استرنج، از بنیان‌گذاران این حوزه، مفهوم «ساختارهای قدرت» را مطرح کرد که در آن، ساختار تولید، مالی، امنیت و دانش، به‌طور توأمان روابط اقتصادی بین‌المللی را شکل می‌دهند. به‌گونه‌ای که هر ساختار بر سه ساختار دیگر اثر می‌گذارد و هیچ‌کدام غالب نیست (Strange, 1988: 24-26).

در این چارچوب، انرژی نه‌تنها کالایی اقتصادی، بلکه ابزاری راهبردی برای اعمال نفوذ و کسب قدرت ساختاری تلقی می‌شود. این رویکرد، برخلاف تحلیل‌های صرفاً بازارمحور اقتصاد نئوکلاسیک، توزیع نابرابر منافع و آسیب‌پذیری‌های ناشی از وابستگی متقابل را در کانون توجه قرار می‌دهد.

دیاگرام ۱. مدل بازطراحی شده هرم/ لوزی چهار ساختاره سوزان استرنج

Source (Adapted from): (Strange, 1988: 27)

در چارچوب اقتصاد سیاسی بین‌الملل، سه رویکرد نظری عمده؛ رئالیسم، لیبرالیسم و مارکسیسم ساختاری - تبیین‌های متفاوتی از سیاست انرژی ارائه می‌دهند. رویکرد رئالیستی (مرکانتیلیستی) بر رقابت دولت‌ها برای کنترل منابع کم‌یاب و تلاش برای کاهش آسیب‌پذیری از طریق تنوع‌بخشی و خودکفایی تأکید می‌کند و انرژی را ابزاری در خدمت امنیت ملی می‌داند (Hancock & Vivoda, 2014: 207-208). در مقابل، رویکرد لیبرالی با تکیه بر نظریه وابستگی متقابل پیچیده رابرت کوهن^۱ و جوزف نای^۲، بر نقش نهادهای بین‌المللی، بازارهای یکپارچه و همکاری چندجانبه در مدیریت مشترک منابع انرژی تأکید دارد و معتقد است وابستگی متقابل می‌تواند به‌جای تهدید، به عامل ثبات بدل شود (Keohane & Nye, 1987). رویکرد ساختارگرا^۳ نیز با تمرکز بر نابرابری‌های نظام‌مند در اقتصاد سیاسی جهانی، جریان منابع انرژی را بازتاب

1. Robert O. Keohane

2. Joseph S. Nye Jr

3. Structuralist

مناسبات مرکز - پیرامون و سلطه ساختاری قدرت‌های اقتصادی برتر بر کشورهای درحال توسعه تحلیل می‌کند (Kvangraven, 2021). ترکیب این سه رویکرد، چارچوب تحلیلی چندلایه برای فهم پویایی‌های پیچیده امنیت انرژی را در نظام بین‌الملل فراهم می‌کند.

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر از روش توصیفی - تحلیلی بهره می‌برد. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش گردآوری کتابخانه‌ای و اینترنتی صورت گرفته است. داده‌های گردآوری شده با بهره‌گیری از تحلیل کیفی و تفسیر روابط میان متغیرهای ژئوپلیتیکی، اقتصادی و انرژی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در این چارچوب، پژوهش با اتکا به مفاهیم امنیت انرژی و اقتصاد سیاسی بین‌الملل، جایگاه هند را در نظام انرژی جهانی تحلیل کرده و فرصت‌ها و چالش‌های راهبردی پیش‌روی این کشور را تبیین می‌کند.

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. جایگاه هند در نظام انرژی جهانی

۵-۱-۱. الگوی مصرف

در حال حاضر بیشترین منابع مصرفی هند به ترتیب عبارت‌اند از زغال سنگ با ۵۹.۲۱ درصد، نفت خام با ۲۹.۷۹ درصد و گاز طبیعی با ۷.۱۲ (Singh, 2026). تقاضای انرژی هند در چند دهه گذشته روندی صعودی داشته است. در سال مالی ۲۰۲۴-۲۰۲۵ هند، بخش صنایع با ۶۷.۳۷ درصد (صنایع آهن و فولاد ۲۲.۴۲ درصد، فلزات غیر آهنی ۱۶.۰۴ درصد، مواد معدنی غیرفلزی ۱۵.۰۵ درصد و صنایع شیمیایی و پتروشیمی ۱۳.۸۶)، بیشترین میزان مصرف نهایی انرژی در هند را به خود اختصاص داد. در رتبه دوم، بخش حمل‌ونقل سهم ۲۳.۶۸ درصدی از مصرف انرژی را به خود اختصاص داد. سایر بخش‌ها، شامل مسکونی، کشاورزی، تجاری و خدمات عمومی، در مجموع ۱۷.۳۱ درصد مصرف نهایی انرژی را تشکیل دادند (MoSPI, 2026: 79).

۵-۱-۲. تولید و واردات (نفت - گاز - زغال سنگ)

هند برای تأمین نیاز داخلی خود، وابستگی زیادی به واردات نفت خام، گاز طبیعی و زغال سنگ دارد. واردات نفت خام در این سال مالی ۲۰۲۴-۲۰۲۵، نسبت به سال قبل از ۲۳۴،۲۶ میلیون تن به ۲۴۳،۲۲ میلیون تن افزایش یافت. در مقابل، واردات خالص گاز طبیعی نسبت به سال مالی قبل ۱۲.۳۴ درصد افزایش یافت و به ۳۵،۷۲ میلیارد

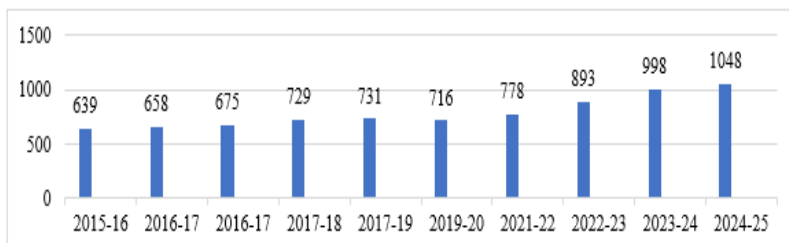

مترمکعب رسید. همچنین، در این سال واردات خالص زغال‌سنگ با کاهش ۸.۰۹ درصدی به ۲۴۱,۷۱ میلیون تن رسید (MoSPI, 2026: xi).

مهم‌ترین منبع انرژی هند، زغال‌سنگ است. هند دومین تولیدکننده زغال‌سنگ در جهان است. در سال مالی ۲۰۲۴-۲۰۲۵ این کشور ۱۰۴۷.۵۲ میلیون تن زغال‌سنگ تولید کرد (MoSPI, 2026: 31). با وجود این، هند حدود یک‌چهارم زغال‌سنگ مورد نیاز خود را از طریق واردات تأمین می‌کند و پس از چین، دومین واردکننده بزرگ زغال‌سنگ جهان به‌شمار می‌رود؛ به‌گونه‌ای که حدود ۱۵ درصد از تجارت جهانی زغال‌سنگ را به خود اختصاص داده است (Stanford University, 2026). مهم‌ترین کشورهای صادرکننده زغال‌سنگ به هند عبارت‌اند از اندونزی، آفریقای جنوبی، ایالات متحده آمریکا، روسیه، موزامبیک و استرالیا. در میان این کشورها، اندونزی با تأمین حدود ۵۲ درصد از کل واردات زغال‌سنگ هند، بزرگ‌ترین تأمین‌کننده این کشور محسوب می‌شود (Chaturvedi, 2026).

نمودار ۱. میزان تولید زغال‌سنگ در هند در ده سال مالی گذشته (مقادیر بر میلیون تن)

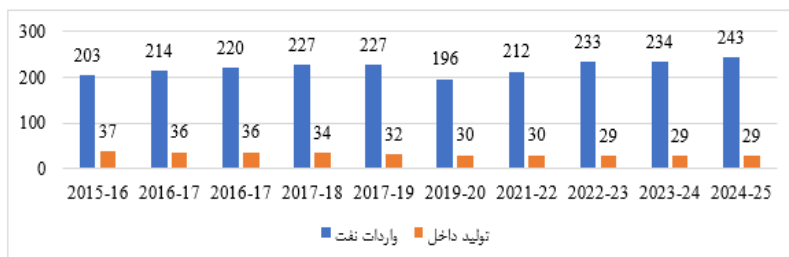
Source (Muthyanolla, 2026)

برخلاف زغال‌سنگ هند از منابع نفتی و گازی مناسبی برخوردار نیست و در مسأله بیش از تولید، متکی به واردات است. نمودار زیر گویای وضعیت و میزان تولید و واردات نفت هند در ده سال مالی گذشته است.

نمودار ۲. میزان تولید داخل و واردات نفت هند در ده سال مالی گذشته (مقادیر به میلیون تن)

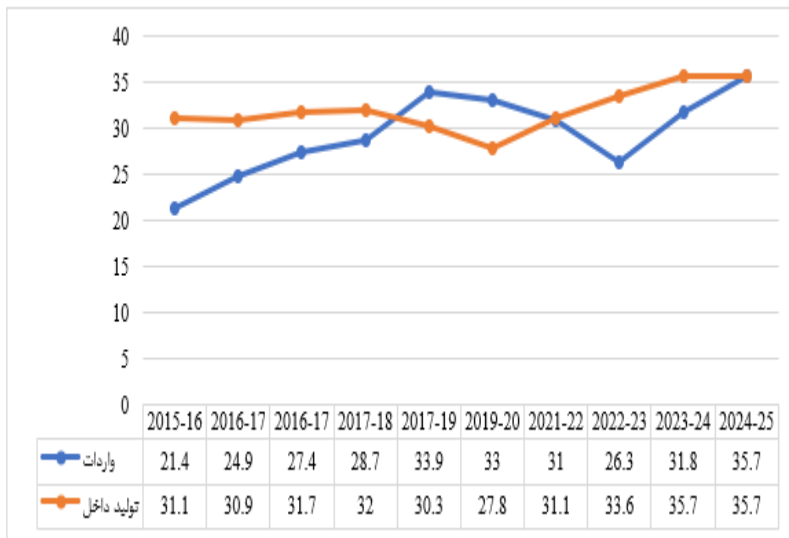
Source (Muthyanolla, 2026)

گاز طبیعی در مقایسه با زغال سنگ و نفت، سوختی پاک تر محسوب می شود. دولت هند هدف گذاری کرده است که تا سال ۲۰۳۰ سهم گاز طبیعی را به ۱۵ درصد برساند. بر اساس آمار وزارت آمار و اجرای برنامه های هند^۱، میزان دسترسی به گاز طبیعی از ۵۲٫۵۱ میلیارد مترمکعب در سال مالی ۲۰۱۶-۲۰۱۵ به ۷۱٫۳۱ میلیارد مترمکعب در سال مالی ۲۰۲۵-۲۰۲۴ افزایش یافته است (Muthyanolla, 2026)؛ باین حال، بخش عمده این رشد ناشی از افزایش واردات بوده و نه رشد تولید داخلی.

نمودار ۳. تولید داخلی و واردات گاز طبیعی در ده سال مالی گذشته (مقادیر به

میلیارد متر مکعب)

Source (Muthyanolla, 2026)

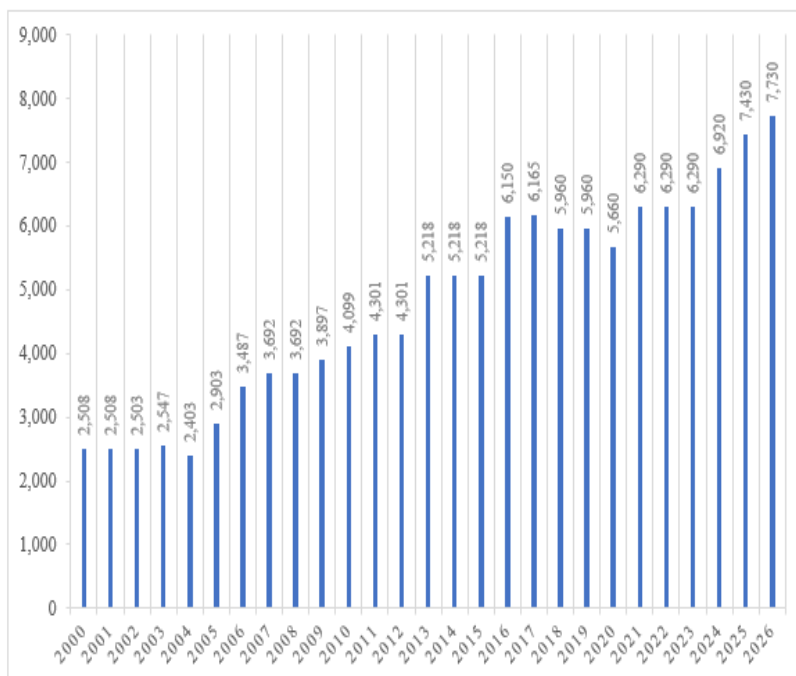
از منظر اقتصاد سیاسی بین الملل، این الگوی وابستگی وارداتی صرفاً یک مسأله اقتصادی نیست؛ بلکه می تواند به منبعی برای آسیب پذیری ژئوپلیتیکی تبدیل شود. بر اساس منطق وابستگی متقابل، هرچه وابستگی یک دولت به منابع و مسیرهای خارجی متمرکزتر باشد، احتمال تبدیل روابط اقتصادی به اهرم فشار سیاسی افزایش می یابد. از این رو، وابستگی هند به واردات نفت، گاز و زغال سنگ، اهمیت تنوع بخشی به منابع و شرکای تأمین را به عنوان یکی از الزامات امنیت انرژی برجسته می کند.

۳-۱-۵. انرژی هسته‌ای

ظرفیت نصب‌شده انرژی هسته‌ای هند هنوز بسیار محدود است. در آوریل ۲۰۲۵، ۲۴ راکتور هسته‌ای فعال یک راکتور غیرفعال دارد که حدود ۸ گیگاوات برق تولید می‌کنند. این مقدار تنها ۳ درصد از برق کل کشور را تأمین می‌کند (World Nuclear Association, 2026). با این حال، دولت هند در راستای تحقق هدف دستیابی به انتشار خالص صفر کربن تا سال ۲۰۷۰، اخیراً با تصویب طرح «نقشه راه برای توسعه تولید انرژی هسته‌ای»^۱ در دسامبر ۲۰۲۵، برنامه‌ریزی کرده است که ظرفیت تولید برق هسته‌ای خود را تا سال ۲۰۴۷ به ۱۰۰ گیگاوات الکتریکی افزایش دهد (Cevrioglu, 2026). از منظر اقتصاد سیاسی بین‌الملل، توسعه هسته‌ای برای هند نشانه‌ای از تلاش دولت در ایجاد توان فنی و تأمین سوخت داخلی (بهره‌گیری از اورانیوم بومی و آینده سوخت توریوم) است تا ضمن تنوع‌بخشی به سبد انرژی، استقلال فناوری را افزایش دهد.

نمودار ۴. ظرفیت انرژی هسته‌ای قابل بهره‌برداری هند

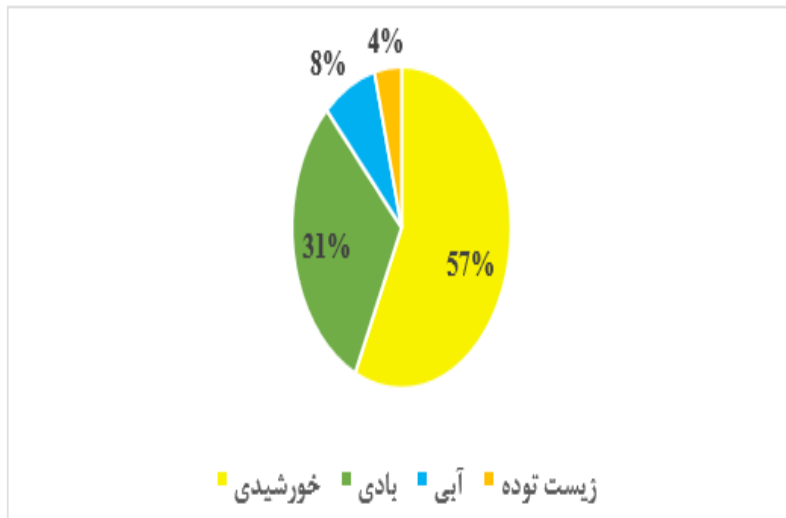

Source (World Nuclear Association, 2026)

۴-۵. انرژی‌های تجدیدپذیر

هند در سال‌های اخیر رشد چشم‌گیری در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر داشته است. برآوردها نشان می‌دهد که ظرفیت بالقوه تولید انرژی از منابع تجدیدپذیر هند در سال ۲۰۲۵ به ۴,۷۰۴,۰۴۳ مگاوات رسیده است. در میان منابع تجدیدپذیر، انرژی خورشیدی با رشد چشم‌گیری از ۷۴۸,۹۹۰ مگاوات در سال مالی ۲۰۲۳-۲۰۲۴ به ۳,۳۴۳,۳۷۸ مگاوات در سال مالی ۲۰۲۴-۲۰۲۵ افزایش یافته و با سهمی حدود ۷۱ درصد، بزرگ‌ترین بخش از ظرفیت بالقوه انرژی‌های تجدیدپذیر را به خود اختصاص داده است. پس از آن، انرژی بادی با ۱,۱۶۳,۸۵۶ مگاوات و نیروگاه‌های برق آبی بزرگ با ۱۳۳,۴۱۰ مگاوات قرار دارند (MoSPI, 2026: 9). برنامه‌ها و هدف‌گذاری‌های بلندپروازانه، از جمله هدف بهره‌مندی از ۵۰۰ گیگاوات انرژی غیر فسیلی تا ۲۰۳۰، نشان‌دهنده نقش فعال دولت هند در سوق دادن اقتصاد به سوی انرژی سبز است (Deorah et al., 2021: 1). این انتقال به تجدیدپذیرها بازتابی از سیاست صنعتی و امنیت انرژی است؛ زیرا کاهش وابستگی به سوخت‌های وارداتی و تمرکز بر منابع داخلی می‌تواند نفوذ هند را در بازارهای جهانی انرژی تقویت کند و هم‌زمان چالش‌های جدیدی مانند نیاز به مواد معدنی استراتژیک برای فناوری خورشیدی و بادی به همراه دارد.

نمودار ۵. میزان درصد تولید برق از انرژی‌های تجدیدپذیر هند در سال ۲۰۲۵

Source (Kumbhar et al., 2026: 7)

۶. فرصت‌های راهبردی

اقتصاد رو به رشد هند و بازار بسیار بزرگ داخلی آن، خود یک فرصت راهبردی مهم محسوب می‌شود. بر اساس گزارش آژانس بین‌المللی انرژی، هند در دهه آینده در رشد تقاضای جهانی نفت پیشرو خواهد بود و تخمین زده می‌شود تقاضای نفت آن از ۵.۵ به ۸ میلیون بشکه در روز تا ۲۰۳۵ افزایش یابد (Swain, 2026). چنین رشد تقاضایی بازار جذابی برای جذب سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت‌های انرژی فراهم می‌کند. علاوه بر این، دولت هند برنامه‌هایی برای افزایش ظرفیت پالایشگاه‌های خود دارد و هدف گرفته است تا ظرفیت پالایش را تا سال ۲۰۳۰ حدود ۲۰ درصد افزایش دهد (Sharma, 2026) (۶.۲ میلیون بشکه در روز).

۶-۱. رقابت آمریکا و چین

در سال‌های اخیر توازن جهانی انرژی به هم خورده و رقابت قدرت‌های بزرگ فرصت‌های تازه‌ای را برای هند ایجاد کرده است. از سویی، تنش میان آمریکا و چین در تأمین منابع انرژی باعث شده آمریکا به دنبال شریک مطمئن‌تری در منطقه هند - اقیانوس آرام و مایل به سرمایه‌گذاری در هند باشد. به عنوان نمونه، هند در سال ۲۰۲۶ توافق تجاری موقت «مأموریت ۵۰۰» با آمریکا امضا کرد. هدف این توافق رساندن تجارت دوجانبه این دو کشور به ۵۰۰ میلیارد دلار تا سال ۲۰۳۰ است (Goyal, 2026: 80). این همکاری استراتژیک، هند را قادر می‌کند تا به آرامی وابستگی خود را به تأمین‌کنندگان پرریسک روسیه، خاورمیانه و ونزوئلا کاهش دهد. همچنین قرارداد ساخت پالایشگاه جدید در تگزاس میان ریلینس هند^۱ و دولت آمریکا (Seba & Jao, 2026)، و نخستین حمل‌ونقل دریایی «گاز نفتی مایع‌شده (ال‌پی‌جی)»^۲ از آمریکا به بندر منگلور^۳ (First India, 2026)، نمونه‌هایی از همگرایی انرژی هند و آمریکا است.

۶-۲. وضعیت ویژه روسیه

از سوی دیگر، همکاری با روسیه در بازار نفت خام همچنان یک گزینه مهم محسوب می‌شود. پس از اعمال تحریم‌های روسیه در سال ۲۰۲۲، در پی سیاست ارائه نفت تخفیفی روسیه، بلافاصله هند پس از چین به دومین خریدار نفت روسیه تبدیل شد. در سال ۲۰۲۱، تنها ۲ درصد از ارزش واردات نفت خام هند از روسیه بود؛ در سال ۲۰۲۲، این رقم به ۱۷ درصد افزایش یافت، در سال ۲۰۲۴، این رقم به ۴۰ درصد

1. India's Reliance

2. Liquefied Petroleum Gas (LPG)

3. Mangalore

رسید (Iwanek, 2025: 2). این روند، این روند، ضمن کمک به مهار تورم در هند، موجب ایجاد عدم توازن چشم‌گیر در تراز تجاری به نفع روسیه نیز شده است. از همین رو، هدف دو کشور رساندن حجم تجارت دوجانبه خود به ۱۰۰ میلیارد دلار تا سال ۲۰۳۰ است. همچنین این همکاری‌های دوجانبه در حوزه انرژی، توسعه و ساخت نیروگاه‌های هسته‌ای در هند، کریدور حمل‌ونقل شمال - جنوب و کریدور دریایی چنای - ولادی‌وستوک را نیز در بر می‌گیرد (Singh, 2022: 192). از بعد ژئوپلیتیکی این همکاری‌ها فرصتی برای هند است تا ضمن سود اقتصادی از نفت ارزان، همکاری‌های دیرین خود با روسیه را به‌عنوان اهرم اطمینان استراتژیک حفظ کند؛ بی‌آنکه خود را کاملاً در بند سیاست‌های غرب کند.

۳-۶. بازار رو به رشد خاورمیانه

هم‌زمان، روابط استراتژیک با کشورهای خاورمیانه فرصت‌های مهمی برای هند پدید آورده است. مثلاً در بحبوحه بحران تنگه هرمز، هند پروژه‌های انتقال انرژی جایگزین، مانند «خط لوله عمق دریا عمان - هند» را فعال کرده است. ارزش تقریبی این طرح ۴٫۸ میلیارد دلار است که روزانه تا ۳۱ میلیون مترمکعب استاندارد گاز طبیعی را مستقیماً از عمان به ایالت گجرات منتقل خواهد کرد. این خط لوله که حدود ۲ هزار کیلومتر در بستر دریای عرب امتداد خواهد داشت و در برخی نقاط به عمق ۳۴۵۰ متری می‌رسد، به هند امکان می‌دهد تنگه راهبردی و پرتنش هرمز را دور بزند (Kimani, 2026).

نقشه ۱. نما و موقعیت خط لوله عمق دریا عمان-هند

Source (Aravind, 2026)

در کنار عمان، شریک‌های نفتی سنتی هند در خاورمیانه، عربستان و امارات، نیز به‌عنوان تأمین‌کنندگان مهم انرژی هند در حال و آینده به‌شمار می‌روند. به‌گونه‌ای که عربستان سعودی بین ژوئیه ۲۰۲۵ تا آوریل ۲۰۲۶، به‌طور متوسط ۷۰۰ هزار بشکه در روز نفت خام به هند صادر کرد که حدود ۱۴.۵ درصد از واردات نفت خام این کشور را تشکیل می‌دهد (Hidayat, 2026). روابط تجاری هند و امارات متحده عربی ریشه‌ای تاریخی دارد و به چندین قرن پیش بازمی‌گردد، اما همکاری‌های راهبردی دو کشور در حوزه انرژی از اواسط دهه ۱۹۷۰ و هم‌زمان با آغاز صادرات نفت خام ابوظبی به هند شکل رسمی به خود گرفت. این روابط با اجرایی شدن «توافق‌نامه مشارکت اقتصادی جامع امارات و هند»^۱ در سال ۲۰۲۲، از یک همکاری صرفاً انرژی به مشارکتی چندبعدی در حوزه‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری، انرژی و دفاع ارتقا یافت (Saeel & Chandran, 2025: 31).

هدف‌گذاری دو کشور برای افزایش حجم تجارت دوجانبه به ۲۰۰ میلیارد دلار تا سال ۲۰۳۲ و رشد ۱۴.۷ درصدی مبادلات تجاری در سال ۲۰۲۵، بیانگر تعمیق وابستگی متقابل اقتصادی است. از منظر امنیت انرژی نیز، امارات یکی از تأمین‌کنندگان اصلی نفت خام هند به‌شمار می‌رود؛ به‌گونه‌ای که حدود ۱۱ درصد از واردات نفت خام این کشور، معادل نزدیک به ۴۵۰ هزار بشکه در روز، از امارات تأمین می‌شود و افزایش احتمالی تولید نفت امارات می‌تواند جایگاه آن را در راهبرد انرژی هند بیش از پیش تقویت کند (Energy Connects, 2026). این همکاری‌ها نشان‌دهنده تعمیق روابط دوجانبه در بخش انرژی است و هند را در چشم‌انداز خاورمیانه به هدفی مطمئن برای توسعه انرژی تبدیل می‌کند.

۷. چالش‌های راهبردی

اقتصاد هند به واردات انرژی وابسته است. ۸۹.۴۴ درصد نفت خام، ۴۹.۷۳ درصد گاز طبیعی و ۲۳.۵۰ درصد زغال‌سنگ واردات انرژی هند را در سال ۲۰۲۴-۲۵ تشکیل می‌دهند (MoSPI, 2026:160). این وابستگی بالا، حساسیت اقتصاد ملی را به نوسانات قیمت جهانی افزایش می‌دهد؛ برای مثال هر افزایش اندک در قیمت نفت مستقیماً کسری تراز پرداخت‌ها و تورم را تشدید می‌کند. از سوی دیگر، تقاضای انرژی هند همچنان به‌شدت رو به رشد است: پیش‌بینی‌ها حاکی است که هند تا سال ۲۰۳۰ بزرگ‌ترین منبع رشد تقاضای نفت در جهان خواهد بود. افزایش جمعیت شهری و

1. Comprehensive Economic Partnership Agreement (CEPA)

رشد صنعت موجب می‌شود تقاضای حمل‌ونقل و برق روزبه‌روز بیشتر شود و این به‌خودی‌خود بر نیاز به واردات نفت و گاز می‌افزاید (Sethuraman & Verma, 2026). در مجموع، این سه عامل، وابستگی شدید وارداتی، نوسان‌های قیمتی فزاینده و رشد سریع تقاضا، یک چالش اقتصادی بزرگ برای امنیت انرژی هند پدید آورده است. نتیجه این است که اقتصاد هند در برابر شوک‌های قیمتی بسیار آسیب‌پذیر شده و سیاست‌گذاران را ناگزیر به ذخیره‌سازی استراتژیک سوخت و افزایش تنوع واردات کرده است.

۷-۱. بحران‌های خاورمیانه

در طول تاریخ، هند وابستگی چشم‌گیری به واردات انرژی از خاورمیانه داشته و امنیت انرژی این کشور همواره با تحولات این منطقه پیوندی مستقیم داشته است. پالایشگاه‌های هند در دوران استعمار با هدف فرآوری نفت شمال خلیج فارس، عراق و ایران، طراحی شدند. از این‌رو، تا دهه ۲۰۰۰ وابستگی بالایی به واردات نفت از این دو کشور وجود داشت. تحولات عراق در سال ۲۰۰۳ و سپس اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران در سال ۲۰۱۰، هند را به تنوع‌بخشی به منابع واردات انرژی واداشت (Nandy, 2020: 89-90). در نتیجه، کانون توجه دهلی‌نو به تدریج از شمال خلیج فارس به کشورهای جنوبی این منطقه معطوف شد. عربستان سعودی با پیشی گرفتن از سایر رقبای، در توسعه پالایشگاه جام‌نگر^۱ سرمایه‌گذاری کرد و ظرفیت آن را برای فرآوری بیش از ۲۱۶ نوع نفت خام افزایش داد. این راهبرد موجب شد سهم عربستان از واردات نفت هند در سال ۲۰۱۷ به ۱۸ درصد برسد و این کشور در همان سال به بزرگ‌ترین تأمین‌کننده نفت هند در خاورمیانه تبدیل شود (Chatterjee, 2026: 229). در سال‌های اخیر نیز رقابت فشرده‌ای میان کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس برای تصاحب بازار انرژی هند شکل گرفته است؛ به‌گونه‌ای که در ابتدای سال ۲۰۲۶ این کشور حدود ۴۰ درصد نفت خام، ۶۰ درصد گاز طبیعی (الان‌جی)^۲ و ۹۱ درصد گاز مایع نفتی (ال‌پی‌جی)^۳ خود را از مجموع کشورهای حاشیه خلیج فارس تأمین می‌کرد (Rajput, 2026: 26-28).

از منظر اقتصاد سیاسی بین‌الملل، امنیت انرژی مؤلفه مهمی از قدرت ملی است و در گذار ژئوپلیتیکی نظام جهانی انرژی، هند به‌شدت در معرض تهدیدات منطقه‌ای

1. Jamnagar

2. Liquefied Natural Gas (LNG)

3. Liquefied Petroleum Gas (LPG)

قرار گرفته است. در ۲۸ فوریه ۲۰۲۶، با آغاز جنگ آمریکا و اسرائیل علیه ایران، تهران عملاً تنگه هرمز را بست (Makengo et al., 2026: 54). پس از آتش‌بس آوریل، نیروی دریایی آمریکا نیز محدودیت‌هایی بر عبور نفتکش‌ها اعمال کرد. در ۱۳ آوریل ۲۰۲۶، پس از ناکامی مذاکرات صلح در اسلام‌آباد، ترامپ دستور برقراری محاصره دریایی بنادر ایران را صادر کرد. ارتش ایالات متحده اعلام کرد؛ هر کشتی را که تلاش کند از طریق تنگه هرمز وارد بنادر ایران شود یا از آن‌ها خارج شود، هدف قرار خواهد داد (Odama et al., 2026: 278). بسته‌شدن تنگه هرمز که مهم‌ترین گلوگاه راهبردی دریایی جهان است و حدود ۲۰ تا ۲۱ درصد از نفت و گاز جهان از آن عبور می‌کند، موجب اختلالی فاجعه‌بار در عرضه شد. انسداد فیزیکی این آبراه ۵۴ کیلومتری باعث شد تردد کشتی‌ها از بیش از ۱۳۰ عبور روزانه به کمتر از ۱۰ مورد کاهش یابد و در نتیجه، میانگین قیمت سبد نفت خام هند از ۶۹ دلار به ازای هر بشکه در ماه فوریه به ۱۱۴ دلار در ماه آوریل افزایش یافت و در اوج خود به ۱۵۷ دلار برای هر بشکه رسید (Mohanty, 2026: 1).

در گستره رویارویی آمریکا - اسرائیل با ایران، در ۲۹ ژوئیه ۲۰۲۶، انصارالله (حوثی‌های یمن) محاصره دریایی علیه عربستان سعودی را اعلام کردند که تهدیدی مستقیم برای ترانزیت نفت از تنگه باب‌المندب محسوب می‌شود. این اقدام که در پاسخ به حمله به فرودگاه صنعا صورت گرفته، نه تنها رقابت ژئوپلیتیکی ایران و آمریکا را به عرصه‌ای جدید کشانده، بلکه زنجیره تأمین انرژی جهانی را با اختلالی مضاعف روبه‌رو کرده است (Reuters, 2026). روزانه حدود ۸.۸ میلیون بشکه نفت خام (۸.۷ درصد تقاضای جهانی)، از این آبراه عبور می‌کند که دوسوم آن متعلق به عربستان و مابقی نفت روسیه برای مشتریان آسیایی است (Bajić et al., 2026: 22-23). در این میان، هند به‌عنوان آسیب‌پذیرترین اقتصاد بزرگ، بیش از نیمی از واردات نفت خود را از راه باب‌المندب تأمین می‌کند و هم‌زمان به تنگه هرمز برای حدود نیمی از محموله‌های خلیج فارس وابسته است (Magee, 2026). تداوم این انسداد، گزینه‌های جایگزین دهلی نو را به‌شدت محدود می‌کند؛ زیرا مسیرهای دورتر مانند دماغه امید نیک یا گذر از کانال سوئز با هزینه‌های زمانی و مالی بالا همراهند. در چنین سناریویی، نه تنها امنیت انرژی هند با بحران روبه‌رو می‌شود، بلکه افزایش قیمت نفت و نوسان ارزی، ثبات کلان اقتصادی آن را نیز به مخاطره می‌اندازد و دهلی نو را ناچار به دیپلماسی فشرده با ائتلاف‌های منطقه‌ای و بازیگران بین‌المللی خواهد کرد. در کل این رخدادها نشان

داد که بروز تنش در تنگه‌های بین‌المللی، می‌تواند به سرعت امنیت انرژی هند را تضعیف کند.

۷-۲. چالش‌های ژئوپلیتیکی روسیه

در سال ۲۰۲۵، هند از نظر حجم واردات نفت روسیه از چین پیشی گرفت. در این سال، نفت روسیه حدود ۴۴ درصد از کل واردات نفت هند را تشکیل می‌داد و حجم آن به حدود ۲,۰۷ میلیون بشکه در روز رسید که نسبت به دوره قبل حدود ۴ درصد افزایش را نشان می‌داد. بخش عمده این نفت به پالایشگاه اسار^۱ در ایالت گجرات اختصاص می‌یافت که نفت خام مخلوط ای‌اس‌پی‌او^۲ روسیه را با استفاده از نفتکش‌های بزرگ سوئزماکس^۳ با ظرفیت حدود ۱۸۰ هزار بشکه وارد می‌کرد (Andrade et al., 2025: 30-31). با وجود مزایای اقتصادی قابل توجه این همکاری برای هند، گسترش روابط انرژی دهلی‌نو و مسکو برای رقبای ژئوپلیتیکی روسیه به چالشی راهبردی تبدیل شده است. از این رو، این همکاری همواره در معرض فشارهایی مانند اعمال تحریم‌ها و افزایش تعرفه‌های تجاری قرار داشته است. این اقدامات صرفاً ریشه در ملاحظات اقتصادی ندارند؛ بلکه از انگیزه‌های سیاسی، فشارهای لابی‌گری و اهداف چانه‌زنی راهبردی نیز تأثیر می‌پذیرند. در نتیجه، تعرفه‌ها و تحریم‌ها به ابزاری ژئوپلیتیکی برای اعمال فشار بر هند، محدودسازی همکاری‌های انرژی آن با روسیه و تقویت اهرم چانه‌زنی قدرت‌های رقیب تبدیل شده‌اند.

در آگوست ۲۰۲۵، ایالات متحده بر کالاهای وارداتی از هند تعرفه‌ای ۵۰ درصدی به صورت ارزش‌محور اعمال کرد که شامل جریمه‌ای ۲۵ درصدی برای خرید نفت روسیه و ایران نیز می‌شد (Dunoff, & Pollack, 2025: 690). این تشدید تعرفه‌ها با افزایش موانع تجاری، عملکرد صادراتی هند را تضعیف و کسری تجاری این کشور را تشدید کرد؛ اگرچه چندی بعد این تعرفه‌ها در قالب توافق تجاری به ۱۸ درصد کاهش یافت (Lawder, & Ahmed, 2026). افزون بر آثار مستقیم تعرفه‌های آمریکا بر صادرات هند، اصطکاک‌های مالی ناشی از تحریم‌ها نیز همکاری این کشور با بخش انرژی روسیه را با محدودیت‌های بیشتری مواجه ساخته است. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، تسویه مالی معاملات است. در پی اعمال تحریم‌ها، بسیاری از بانک‌های روسی از سامانه بین‌المللی پرداخت سوئیفت^۴ حذف شدند و در نتیجه، تسویه معاملات با دلار آمریکا

1. Essar

2. ESPO

3. Suezmax

4. SWIFT

با دشواری روبه‌رو شد. برای رفع این مشکل، پرداخت‌ها اغلب از طریق کشورهای ثالث، از جمله امارات متحده عربی انجام می‌شود که این امر پیچیدگی و کاهش شفافیت نظام پرداخت را در پی دارد. افزون بر این، شرکت‌های هندی در زمینه حمل‌ونقل و بیمه محموله‌های روسی با مشکلات قابل‌توجهی مواجه‌اند؛ زیرا این معاملات به دلیل نگرانی از نقض ناخواسته تحریم‌ها، پریسک تلقی می‌شوند (Rajvanshi & Rajvanshi, 2026: 788).

درواقع سیاست‌های تحریمی و تعرفه‌ای آمریکا دسترسی هند به نفت ارزان‌قیمت روسیه را دشوار کرده است. به‌عنوان نمونه، در دسامبر ۲۰۲۴، روس‌نفت^۱ و ریلانسیس^۲ هند قراردادی ۱۰ ساله برای عرضه روزانه ۵۰۰ هزار بشکه نفت (ارزش سالانه ۱۳ میلیارد دلار) امضا کردند که بزرگ‌ترین توافق انرژی دو کشور بود. اما تحریم‌های اکتبر ۲۰۲۵ آمریکا علیه روس‌نفت و لوک‌اویل^۳، ریلانسیس را ناچار به بازتنظیم روابط تجاری خود با این غول‌های نفتی کرد (Mollestan & Saini, 2025: 11). چنین تحریم‌هایی از سوی واشنگتن علیه روسیه، توان هند را برای واردات نفت ارزان روسیه بیش از پیش محدود کرده است. این مجموعه بحران‌های تحریمی نشان می‌دهد که رقابت ژئوپلیتیک و فشارهای خارجی، هند را مجبور کرده است منابع انرژی خود را از تأمین‌کنندگان متنوع‌تری تهیه کند که اغلب پرهزینه‌تر و پریسک‌تر هستند.

از منظر اقتصاد سیاسی بین‌الملل این وضعیت نشان می‌دهد که وابستگی اقتصادی در شرایط رقابت قدرت‌های بزرگ می‌تواند به ابزار اعمال فشار ژئوپلیتیکی تبدیل شود. در چنین شرایطی، دولت‌ها صرفاً بر مبنای منطق کارآمدی اقتصادی تصمیم نمی‌گیرند؛ بلکه امنیت، قدرت و کاهش آسیب‌پذیری را نیز در محاسبات خود وارد می‌کنند. رفتار هند در حفظ همکاری انرژی با روسیه، در عین تلاش برای گسترش روابط با سایر تأمین‌کنندگان، نمونه‌ای از تلاش برای مدیریت وابستگی و حفظ گزینه‌های راهبردی در محیط رقابتی نظام انرژی جهانی است.

۸. نتیجه‌گیری

برآیند تحلیل نشان می‌دهد که امنیت انرژی هند را نمی‌توان صرفاً بر مبنای میزان دسترسی به منابع یا حجم واردات انرژی تبیین کرد؛ بلکه این امنیت، برآیند پیچیده‌ای از تعامل قدرت، بازار، ژئوپلیتیک و وابستگی متقابل در اقتصاد سیاسی بین‌الملل است.

1. Rosneft

2. Reliance

3. Lukoil

هند در شرایطی وارد مرحله جدیدی از توسعه اقتصادی شده که رشد تقاضای انرژی، آن را به یکی از بازیگران مهم بازار جهانی تبدیل کرده، اما وابستگی ساختاری به واردات، همچنان نقطه آسیب‌پذیری راهبردی آن است. از این منظر، گذار ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی برای هند واجد ماهیتی دوگانه است: از یک‌سو، رقابت قدرت‌های بزرگ و چندپارگی بازارهای انرژی امکان تنوع‌بخشی به شرکای تأمین و افزایش قدرت چانه‌زنی دهلی‌نو را فراهم کرده و از سوی دیگر، ناامنی مسیرهای انتقال، تحریم‌ها و بی‌ثباتی سیاسی، هزینه‌های وابستگی را افزایش داده‌اند؛ بنابراین، امنیت انرژی هند اساساً مسأله مدیریت وابستگی است.

در چارچوب اقتصاد سیاسی بین‌الملل، راهبرد هند را می‌توان نوعی «چند هم‌سویی انرژی» دانست که هدف آن حفظ انعطاف‌پذیری در برابر رقابت قدرت‌های بزرگ و جلوگیری از تبدیل وابستگی اقتصادی به محدودیت ژئوپلیتیکی است. دهلی‌نو با حفظ روابط انرژی با روسیه، تعمیق مناسبات با تولیدکنندگان خاورمیانه و توسعه همکاری با آمریکا و دیگر بازیگران، می‌کوشد هزینه‌های ژئوپلیتیکی وابستگی را توزیع کند. اهمیت این رویکرد در آن است که هند نه از طریق حذف وابستگی، بلکه با متنوع‌سازی منابع، مسیرها، شرکا و فناوری‌ها، آسیب‌پذیری خود را کاهش می‌دهد. باین‌حال، این راهبرد در محیطی که انرژی به ابزار اعمال قدرت اقتصادی و سیاسی تبدیل شده، با محدودیت‌های جدی مواجه است. از این‌رو، فرصت‌های ناشی از رقابت آمریکا، چین و روسیه زمانی به مزیت راهبردی پایدار تبدیل می‌شوند که هند بتواند میان منافع کوتاه‌مدت اقتصادی و الزامات بلندمدت امنیتی توازن برقرار کند.

از منظر سیاستی، بحران تنگه هرمز پس از جنگ آمریکا و اسرائیل علیه جمهوری اسلامی ایران از فوریه ۲۰۲۶، ضرورت بازتعریف راهبرد امنیت انرژی هند را برجسته کرده است. با توجه به نقش ایران در کنترل و مدیریت تردد در این گذرگاه راهبردی و اختلال ایجادشده در جریان انتقال انرژی، هند باید نخست، ضمن استفاده از نفوذ مؤثر خود در قبال مداخله عوامل خارجی مخل امنیت و بهره‌گیری از مناسبات دوستانه با جمهوری اسلامی، تنوع‌بخشی به مسیرهای واردات، همچون پیگیری خط لوله صلح را برای واردات گاز از ایران مجدانه دنبال کند؛ دوم، ظرفیت ذخایر راهبردی نفت و سازوکارهای مدیریت تقاضا را افزایش دهد؛ سوم، قراردادهای بلندمدت و متنوعی با تأمین‌کنندگان روسی، خاورمیانه‌ای و سایر مناطق منعقد کند؛ چهارم، سرمایه‌گذاری در انرژی‌های تجدیدپذیر، هسته‌ای و زیرساخت‌های ذخیره‌سازی را شتاب بخشد. در کنار این اقدامات، حفظ روابط متوازن و گفت‌وگوی دیپلماتیک با ایران و سایر بازیگران

خلیج فارس برای تضمین امنیت کشتی‌رانی و تداوم جریان انرژی ضروری است. بدین ترتیب، راهبرد مطلوب هند نه حذف وابستگی، بلکه مدیریت آن از طریق تنوع‌بخشی، ایجاد مسیرهای جایگزین و تقویت تاب‌آوری راهبردی است.

در نهایت، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که آینده امنیت انرژی هند بیش از آنکه به انتخاب میان سوخت‌های فسیلی و انرژی‌های تجدیدپذیر وابسته باشد، به توانایی این کشور در مدیریت هم‌زمان سه گذار مرتبط بستگی دارد: گذار ژئوپلیتیکی قدرت، گذار ژئواکونومیک بازارهای انرژی و گذار فناورانه نظام انرژی. هند در این میان، در موقعیتی قرار دارد که می‌تواند از شکاف‌های موجود در نظم انرژی جهانی برای تقویت استقلال راهبردی خود بهره گیرد؛ اما تحقق این فرصت مستلزم کاهش وابستگی متمرکز، توسعه ظرفیت‌های داخلی، سرمایه‌گذاری در انرژی‌های پاک و هسته‌ای، حفاظت از مسیرهای انتقال و تقویت دیپلماسی انرژی است. بر اساس این، امنیت انرژی هند نه با خودکفایی مطلق، بلکه با ایجاد «تاب‌آوری راهبردی» تحقق می‌یابد؛ یعنی توانایی جذب شوک‌ها، تغییر سریع شرکای تأمین و حفظ گزینه‌های سیاست خارجی؛ بنابراین، فرضیه پژوهش تأیید می‌شود که گذار ژئوپلیتیکی نظام انرژی جهانی، هم‌زمان فرصت‌های جدیدی برای هند ایجاد کرده و آسیب‌پذیری‌های تازه‌ای پدید آورده است.

فهرست منابع

الف - فارسی

- امام‌وردی، حسین و رحمتی، رضا (۱۴۰۴). تأثیر ساختار ایندو - پاسیفیک بر رقابت هند و چین. فصل‌نامه علمی مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۳۱ (۱۳۰)، ۲۸-۳.
- امامی‌فر، علی؛ سازمند، بهاره و مظفری فلارتی، مازیار (۱۴۰۲). تأثیر تحریم‌های جنگ اوکراین بر روابط دفاعی هند و روسیه. مطالعات کشورها، ۱ (۴)، ۶۹۷-۶۶۷.
- بدیعی‌ازنده‌ای، مرجان؛ زارعی، بهادر وبرزگرزاده زندی، معین (۱۴۰۱). تأثیرگذاری ژئوپلیتیک انرژی بر تأمین امنیت منطقه‌ای جنوب آسیا با تأکید بر نقش هند و چین در قرن ۲۱. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۴ (۴)، ۱۵۴۵-۱۵۶۱.

- پوررمضان، پرهام و تیشه‌یار، ماندانا (۱۴۰۲). دیپلماسی اقتصادی هندوستان در عمان (از ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱). فصل‌نامه سیاست خارجی، ۳۷(۴)، ۱۸۳-۲۰۴.
- جعفری، یوسف؛ حاجی‌مین، رحمت و شفیع، نوذر (۱۴۰۴). رقابت‌های ژئوپلیتیکی چین و هند در عرصه کریدورها در پرتو نقش‌آفرینی آمریکا. فصل‌نامه مطالعات بین‌المللی، ۲۲(۲)، ۳۳۶-۳۱۳.
- حاتمی، محمدرضا (۱۴۰۰). روابط هند و آمریکا در برابر چین بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر. جستارهای سیاسی معاصر، ۱۲(۲)، ۲-۲۲.
- رمضان‌پور، پرهام و تیشه‌یار، ماندانا (۱۴۰۴). دیپلماسی اقتصادی هندوستان در امارات متحده عربی (از ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۲). پژوهش‌نامه نظم‌های منطقه‌ای آسیا، ۲(۲)، ۲۹۴-۲۶۱.
- شایان، فاطمه و زنگی‌شاهی، حدیث (۱۴۰۳). تحولات انرژی جهانی: هند و رویکرد آن به خلیج فارس. سیاست جهانی، ۱۳(۱)، ۱۴۱-۱۱۱.
- معتمد‌راد، آناهیتا (۱۳۹۸). تحولات قدرت جهانی، هند و رویکرد آن به غرب آسیا. پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۹ (ویژه موضوعی تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی)، ۲۲۲-۲۰۵.
- نواختی‌مقدم، امین و مجددهی، پیمان (۱۴۰۴). واکاوی نقش و جایگاه هند در تحولات منطقه‌ای غرب آسیا. مطالعات منطقه‌ای و جهان اسلام، ۱(۲)، ۷۳-۹۹.
- هدایتی‌شهیدانی، مهدی؛ پادروند، مهدی و زنگنه، زهرا (۱۳۹۸). رویکرد امنیت انرژی اتحادیه اروپایی نسبت به مسئله ناکوتروریسم در آسیای مرکزی. مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل، ۳(۵)، ۳۴۸-۳۲۳.
- یاری، احسان و رضایی، دانش (۱۴۰۰). تحریم‌های بین‌المللی و امنیت انرژی جمهوری اسلامی ایران؛ با تأکید بر سرمایه‌گذاری خارجی و ورود فناوری نوین در بخش انرژی (۲۰۰۵-۲۰۱۵). مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل، ۵(۹)، ۲۷۴-۲۴۹.

ب- انگلیسی

- Aggarwal, S. (2026). Geopolitical Shockwaves: Assessing the Economic, Energy Security, and Strategic Implications of the West Asia Crisis on India. *Minnesota Journal of Business Law and Entrepreneurship*, (2), 1351-1365. <https://kommerstad.org/journal/article/view/361>
- Andrade, G. B., Krykhtine, F., Cosenza, C. A., & Silva, V. C. (2025). Russian oil trade in the face of economic sanctions. *RUDN Journal of Economics*, 33(1), 26-39. <https://doi.org/10.22363/2313-2329-2025-33-1-26-39>
- Aravind, V. (27/3/2026). Explained: How India plans to bypass Hormuz with a Rs 40,000 crore Oman-India Gas Pipeline. Bharat Prakashan (Delhi) Limited. <https://organiser.org/2026/05/27/355387/bharat/explained-how-india-plans-to-bypass-hormuz-with-a-rs-40000-crore-oman-india-gas-pipeline/>
- Bajić, D., Prvulović, S., Desnica, E., & Ugrinov, S. (2026). Challenges and solutions in supply chain risk management in the petroleum industry: A review. *Ekonomika*, 72(1), 17-36. <https://doi.org/10.5937/ekonomika2601017B>

- Cevrioglu, E. S. (23/7/2026). India targets 100 GW nuclear power capacity by 2047. Anadolu Agency (AA). <https://www.aa.com.tr/en/energy/nuclear/india-targets-100-gw-nuclear-power-capacity-by-2047/58521>
- Chatterjee, K. (2026). Energy, Expatriates, Security. The Hazy Contours of India's Policy towards the Middle East. *Revista UNISCI*, (70/71), 227-240. <https://doi.org/10.31439/unisci-262>
- Chaturvedi, S. (23/7/2026). India's thermal coal imports fall in June. Argus Media group. <https://www.argusmedia.com/en/news-and-insights/latest-market-news/2855882-india-s-thermal-coal-imports-fall-in-june>
- Deorah, S. M., Abhyankar, N., Arora, S., Chawla, K., & Phadke, A. A. (2021). Assessing the key requirements for 450 GW of renewable capacity in India by 2030. Energy Technologies Area, Berkeley Lab. <https://emp.lbl.gov/publications/assessing-key-requirements-450-gw>
- Dunoff, J. L., & Pollack, M. A. (2025). The Trump Administration's Trade Policy and the International Trading System. *American Journal of International Law*, 119(4), 680-699. <https://doi.org/10.1017/ajil.2025.10108>
- Energy Connects (22/5/2026). UAE-India energy security partnership strengthened by new ADNOC agreements. <https://www.energyconnects.com/opinion/features/2026/may/uae-india-energy-security-partnership-strengthened-by-new-adnoc-agreements/>
- First India (22/3/2026). Karnataka: LPG cargo ship from US arrives at New Mangalore Port. <https://firstindia.co.in/news/india/karnataka-lpg-cargo-ship-from-us-arrives-at-new-mangalore-port>
- Gireesh, B., & Thankachan, N. (2026). Strategic Autonomy, Energy Security, and India's West Asia Policy: Diplomatic Balancing amid the Iran-Israel-US Conflict. *The Research Frontline-Journal*, 1(3), 242-258. <https://doi.org/10.66871/trf-j.v1i3.016>
- Goyal, I. (2026). Atmanirbhar Bharat Between Self-Reliance and Global Integration: Rethinking India's Role in The Global South Under Globalisation 3.0. *GLS Law Journal*, 8(2), 76-84. <https://doi.org/10.69974/glsjournal.v8i2.219>
- Hancock, K. J., & Vivoda, V. (2014). International political economy: A field born of the OPEC crisis returns to its energy roots. *Energy Research & Social Science*, 1, 206-216. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.03.017>
- Hidayat, M. (18/7/2026). Saudi Arabia Reclaims Its Share of India's Crude Imports. *Discovery Alert*. <https://discoveryalert.com.au/saudi-arabia-india-crude-imports-russia-oil-market-share/>
- IEA (2001). Toward a sustainable energy future. OECD/IEA. <https://www.iea.org/reports/towards-a-sustainable-energy-future>
- Iwanek, K. (2025). No Tanks, Just Tankers. India-Russia Cooperation in 2022-2025. *Stosunki Międzynarodowe-International Relations*, 5(35), 1-12. <https://doi.org/10.12688/stomiedintrelat.18260.1>
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1987). Power and Interdependence revisited. *International Organization*, 41(4), 725-753. <https://doi.org/10.1017/S0020818300027661>

- Kimani, A. (2/6/2026). India's Oman Bet Looks Timely as Hormuz Crisis Deepens. Oil price. <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/Indias-Oman-Bet-Looks-Timely-As-Hormuz-Crisis-Deepens.html>
- Kumar, A., & Choudhary, S. (2024). India's Energy Policies Transition and Significance of Science Communication: A Review. *Journal of Scientific Temper (JST)*, 12(1), 22-40. <https://doi.org/10.56042/jst.v12i1.8677>
- Kumar, A., & Tiwari, C. (2026). Energy as a Tool of Regional Integration: India's Cross-Border Power Diplomacy in South Asia. *South Asia*, 4(4), 264-273. <https://doi.org/10.5281/zenodo.19940770>
- Kumar, G., & Trivedi, A. (2025). India's transition to clean energy: A review of current contributions from renewable energy sources. *International Journal of Environment and Climate Change*, 15(6), 347-361. <https://doi.org/10.9734/ijec/2025/v15i64894>
- Kumbhar, S. R., Satpute, S. T., & Patil, Y. S. (2026). Harnessing green power: A comprehensive analysis of India's renewable energy growth and future outlook. *Next Energy*, 10, 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.nxener.2025.100493>
- Kvangraven, I. H. (2021). Beyond the stereotype: Restating the relevance of the dependency research programme. *Development and change*, 52(1), 76-112. <https://doi.org/10.1111/dech.12593>
- Lawder, D. & Ahmed, A. (2/2/2026). US to cut tariffs on India to 18%, India agrees to end Russian oil purchases. Reuters. <https://www.reuters.com/world/india/trump-says-agreed-trade-deal-with-india-2026-02-02/>
- Magee, C. (22/7/2026). Can the Suez save Asian oil consumers after Houthis shut Bab al-Mandeb? Al Jazeera. <https://aje.news/wm6rvs>
- Makengo, M., Mikunzi, K., Londo, K., Mbutamuntu, J.-M., Langwana, F., Mandefu, B., Muadi, H., Mutombo, S., Likila, N., & Kalombo, M. (2026). Impacts of the United States and Israel's attack against Iran on global security. *Asian Social Science*, 22(3), 51-63. <https://doi.org/10.5539/ass.v22n3p51>
- Mohanty, P. K. (2026). Fuel Pricing Reform in India: A Risk Governance Perspective. SSRN, 6931258, 1-11. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.6847138>
- Mollestam, E., & Saini, S. (2025). India's partnership with Russia: An overview (UI Report No. 10, October 2025). Swedish Institute of International Affairs. <https://www.ui.se/butiken/uis-publikationer/ui-report/2025/indias-partnership-with-russia-an-overview/>
- Mondal, S., & Mitra, R. (2026). Climate Change, Energy Security, And the Renewable Energy Transition in India: Challenges and Policy Perspectives at The Regional Level. *The Social Science Review a Multidisciplinary Journal*. March, 4(2), 226-231. <https://doi.org/10.70096/tssr.260402039>
- MoSPI (2026). Energy Statistics India 2026. Ministry of Statistics and Programme Implementation, National Statistics Office, Government of India. <https://www.mospi.gov.in/publications-reports/innerpage/2817>
- Mostaque, L. Y. (2022). India's Energy Diplomacy and Geopolitics in South Asia. *Bangladesh Institute of International and Strategic Studies Journal*, 43(2), 187-201. <https://doi.org/10.56888/biiss-journal.v43i2.a883>

- Muthyanolla, S. K. (6/4/2026). India's Import Energy Dependence is Rising Despite Renewable Gains. Dataful. <https://insights.dataful.in/articles/indias-import-energy-dependence-is-rising-despite-renewable-gains>
- Nandy, D. (2020). India's policy options in middle-east: challenges and opportunities. *Journal of Historical Archaeology & Anthropological Sciences*, 5(3), 87-93. <https://doi.org/10.15406/jhaas.2020.05.00221>
- Odama, J. O., Imam, M., & Okpo, F. C. (2026). The Implications of USA/Israeli War with Iran on Global Peace. *Bulletin of Islamic Research*, 4(3), 273-294. <https://doi.org/10.69526/bir.4i3.440>
- Prajapati, P., Guo, R., Cai, A., & Prashad, R. (2026). Navigating the energy transition in India: Challenges and opportunities towards sustainable energy goal. *Water-Energy Nexus*, 9, 1-18. <https://doi.org/10.1016/j.wen.2025.07.004>
- Rajput, H. S. (2026). Geopolitical Challenges to India's Energy Security amid the Israel-Iran War and the Hormuz Crisis. *The Polity and Society*, 4(1), 25-35. <https://doi.org/10.5281/zenodo.21354987>
- Rajvanshi, R., & Rajvanshi, V. (2026). Trumping Trade: USA Tariff Shocks and India's Policy Response. *International Journal of Economic Practices and Theories*, 2026(1), 785-792. <https://www.ijapt.org/index.php/journal/article/view/211>
- Reuters (20/7/2026). Yemen's Houthis declare naval blockade on Saudi Arabia, widening threat to global oil supplies. *NBC News*. <https://www.nbcnews.com/world/middle-east/yemen-houthis-maritime-embargo-saudi-arabia-oil-rcna588345>
- Saeel, N., & Chandran, B. S. (2025). Trade Potential of India UAE Comprehensive Economic Partnership Agreement (CEPA). *Journal of Economic Cooperation and Development*, 46(1), 27-54. <http://irgu.unigoa.ac.in/drs/handle/unigoa/7610>
- Saranga, H., Roy, S., & Chowdhury, S. (2024). Charting a sustainable future: transformative policies for India's energy, agriculture, and transport sectors. *IIMB Management Review*, 36(1), 21-38. <https://doi.org/10.1016/j.iimb.2024.02.005>
- Seba, E. & Jao, N. (11/3/2026). Trump announces new US refinery backed by India's Reliance. *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/energy/trump-announces-opening-oil-refinery-texas-2026-03-10/>
- Sethuraman, N. R. & Verma, N. (7/2/2026). India will be world's biggest oil demand growth driver through 2030, IEA says. *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/energy/india-be-largest-global-oil-demand-growth-driver-through-2030-iea-2024-02-07/>
- Sharma, R. (2/7/2026). India to expand strategic oil reserves after Iran war price spike. *World Oil*. <https://www.worldoil.com/news/2026/7/2/india-to-expand-strategic-oil-reserves-after-iran-war-price-spike/>
- Singh, De. (28/4/2026). Explained: India's Energy Reality 2026. *ABC Live*. <https://abclive.in/2026/04/28/india-energy-statistics-2026>

- Singh, R. (2023). Balancing India's Energy Security and Climate Change Concerns. *Defence & Diplomacy*, 12(2), 47-62. <https://journals.capssindia.org/index.php/dnd/article/view/231>
- Sovacool, B. K. (Ed.). (2010). *The Routledge handbook of energy security*. Routledge.
- Stanford University (27/1/2026). Understand Energy in India. <https://understand-energy.stanford.edu/news/understand-energy-india>
- Strange, S. (1988). *States and markets*. Pinter Publishers.
- Swain, A. K. (17/2/2026). Oil Energy, India-U.S. Relations, and the Russia Conundrum. *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/articles/oil-energy-india-u-s-relations-and-the-russia-conundrum>
- World Nuclear Association (15/7/2026). Nuclear Power in India. <https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/india>
- Zakharov, A. (2025). The Transformation and Recalibration of India-Russia Relations. *Russian Analytical Digest*, 325, 14-20. <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000730664>